

บทที่ 2

การศึกษา เลือโคคำฉันท์ เชิงประวัติ

ดังที่กล่าวแล้วว่า เลือโคคำฉันท์ เป็นวรรณคดีรุ่นเก่าที่มีประวัติคลุมเครือ ไม่ว่าจะเป็นที่มาของเรื่อง ผู้แต่ง หรือจุดมุ่งหมายในการแต่ง ทำให้มีการสันนิษฐานกันไปต่าง ๆ นานา แต่ส่วนใหญ่จะมีความเห็นต้องกันว่า พระมหาราชครู ผู้แต่งเรื่อง เลือโคคำฉันท์ ได้เค้าเรื่องจากพหุศาสตร์วิชาคก อันเป็นชาคค เรื่องที่ 29 ในปัญญาสาคค¹ จุดหมายในการแต่งก็เพื่อความบันเทิง และเพื่อทดลองใช้คำประพันธ์ประเภทคำฉันท์แต่งเป็นเรื่องยาว²

เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณคดี เรื่อง เลือโคคำฉันท์ ผู้วิจัยใคร่จะขอแบ่งหัวข้อออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้คือ

2.1 ที่มา

2.2 ผู้แต่ง

2.3 จุดมุ่งหมายในการแต่ง

¹ นิตยา กาญจนะวรรณ, วรรณกรรมอยุธยา. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 87. และ เสนีย์ วิลาวรรณ, ประวัติวรรณคดีและการประพันธ์. (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2517), หน้า 58.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

2.1 ที่มา มีผู้กล่าวว่า เสือโคคำฉันท์มีที่มาจากปัญญาสชาดก เช่น ในคำนำของหนังสือ "เสือนิรุทธคำฉันท์ และอนิรุทธคำฉันท์" ได้อธิบายไว้ว่า

หนังสือ เรื่อง เสือนิรุทธคำฉันท์ของพระมหาราชครูนี้ เป็นวรรณคดีที่มีค่า เรื่องหนึ่งของไทย เป็นหนังสือประเภทคำฉันท์ เรื่องแรกที่แต่งจบบริบูรณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สันนิษฐานว่า เรื่องนี้แต่งก่อนสมุทรโฆษคำฉันท์ โดยได้นำเค้ามาจากปัญญาสชาดก¹

ในตอนต้นของบทละครนอก เรื่องคารวิ ซึ่งดัดแปลงมาจาก เสือนิรุทธคำฉันท์ ก็มีกล่าวไว้ว่า

เรื่องคารวินี้ มีผู้แต่ง เล่นละครอีกคนหนึ่ง คิด เป็น เรื่องพหลวิชัย ตอนนาง เทพธิดา ซึ่งท้าวโสภณยักษ์ลักไปคล้ายกับพระรามตามนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์ แต่เรื่องตอนนั้น เป็น เรื่องคิดใหม่ มิได้มีในปัญญาสชาดกดัง เรื่องคารวิ²

อย่างไรก็ดี มีหนังสือสอง เล่มที่ให้คำอธิบายต่างจากนี้ คือ สิ่งที่คิดเห็น ใน เรื่องคารวิ พจนวิจิตรมาตรากล่าวไว้ว่า นิทานเรื่องคารวิ มาจากนิทานเรื่องสองพี่น้อง

¹มหาวิทยาลัยศิลปากร, "คำนำ", เสือนิรุทธคำฉันท์และอนิรุทธคำฉันท์ (ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522)

²พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกกรม 6 เรื่อง (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2513), หน้า 487

ของอียิปต์โบราณ ซึ่งจารึกด้วยอักษรอียิปต์โบราณบนแผ่นปะไปรัส (papyrus)¹ มีทั้งหมด 19 หน้า หน้าละ 10 บรรทัด อ้ามาคย์ชื่อเอ็นนะนา (Ennana) เป็นผู้รวบรวมขึ้น และมีจุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อให้เป็นที่บันทึกพระราชหฤทัยแก่พระเจ้า เซติที่ 2 (Seti II) ในสมัยที่พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่ง เป็นมกุฎราชกุมารแห่งประเทศอียิปต์

ส่วนหนังสืออีกเล่มหนึ่งคือ ประวัติวรรณคดีไทย ของคณะครูโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา กล่าวว่า

เรื่อง เสือโคค่าฉันทน์ก็ เช่นเดียวกับสมุทรโฆษคำฉันทน์ เป็นนิทานโบราณ เข้าใจว่าจะเข้ามาจากอินเดีย พอ ๆ กับนิทานอื่น ๆ ซึ่งมากมายเป็นนิทานพื้นเมือง ถูกตัดตอน แต่งเติมบ้างตามความนิยม²

จากการรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ทำให้พบแนวความคิดที่แตกต่างกันออกไปถึง 3 ประเด็น คือ

- 2.1.1 แนวคิดที่ว่า เสือโคค่าฉันทน์มีที่มาจากมัญญาสชาดก
- 2.1.2 แนวคิดที่ว่า เสือโคค่าฉันทน์มีที่มาจากนิทานอียิปต์
- 2.1.3 แนวคิดที่ว่า เสือโคค่าฉันทน์มีที่มาจากนิทานอินเดีย

¹ อนุวิจิตรมาตรา, สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคารวิ (พระนคร : สำนักพิมพ์สาส์นสวรรค์, 2512), หน้า 35-36.

² คณะครูโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา, ประวัติวรรณคดีไทย (เล่ม 2). (พระนคร : โรงพิมพ์พิริยกิจ, 2499), หน้า 23.

ดังนั้น จึงเกิดความสับสนในเรื่องที่มาของเรื่อง ผู้วิจัยพยายามค้นคว้าจากข้อมูลต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปว่า เสือโคคำฉันทน์นั้น แท้จริงแล้วน่าจะมาจากแหล่งใดแน่

2.1.1 แนวคิดที่ว่าเสือโคคำฉันทน์มีที่มาจากบัญชีชาติก

เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิดใด ต่างก็กล่าวตรงกันว่า เรื่องนี้ได้เค้ามาจากนิทาน ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องที่มา ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการอ่านนิทานที่มีลักษณะ เนื้อหาใกล้เคียงกับเรื่อง เสือโคคำฉันทน์ และปรากฏว่า กลุ่มเรื่องต่าง ๆ ที่มีความใกล้เคียงมากที่สุด คือ เรื่องต่อไปนี้

1. พหุลาคาวิชาดกในบัญชีชาติก
2. นิทาน เรื่องวัวกับ เสือของไทย เขิน
3. นิทาน เรื่องวัวแม่ลูกกับ เสือในนิทาน เสียวสวาด
4. นิทานพื้น เมืองอิน เดียทางแคว้น เบงกอล
5. นิทาน เรื่องสองพี่น้องของอียิปต์

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง เสือโคคำฉันทน์กับนิทานทั้ง 5 เรื่อง¹ ที่กล่าวถึงข้างต้น สรุปความเหมือนและความแตกต่างได้ ดังที่ปรากฏในตารางแสดงอนุภาค ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ดูเนื้อเรื่องได้ที่ภาคผนวก ก-จ.

ตารางแสดงอนุภาค

เสือโคคำฉันท์	พหลาควาวิชาดก	นิทาน เรื่องว้าวกับ เสือ ของไทย เหมิน	นิทาน เสียวสวาด	นิทาน รากษสอิน เตีย	นิทานสองพี่น้อง ของอียิปต์
1. ลูก เสือลูกโค ได้กินนมร่วม เต้ากัน	-	-	-	-	-
2. ลูก เสือลูกโคมีไมตรีต่อกัน	-	-	-	พี่น้องคนละ เผ่าพันธุ์ รักกัน	พี่น้องสองคนรักกัน
3. แม่ เสือแกลังผูกมิตรกับแม่โค	-	-	-	-	-
4. การกระทำสัตย์อธิษฐาน ถ้าฝ่ายใดคิดทรยศจะต้อง ถึงแก่ชีวิต	-	-	-	-	-
5. แม่ เสืออยากกิน เนื้อแม่โค จึงฆ่า เสือ	-	-	-	ความลับ เรื่องยักษ์ แปลงถูก เปิด เผย	พี่ชาย เข้าใจน้องชายผิด เพราะภรรยา เป็น เหตุ
6. ลูก เสือลูกโครู้ความจริง โครอแม่ เสือ	-	-	-	-	พี่ชายรู้ความจริง

เสือโคคำฉันท์	พหลาควิชาดก	นิทาน เรื่องวิวาทกับ เสือของ ไทย เชน	นิทาน เสียวสวาด	นิทาน รากษสอิน เดีย	นิทานสองพี่น้อง ของอียิปต์
7. การกระทำมาตุฆาต	-	-	-	การกระทำมาตุฆาต	-
8. ลูก เสือลูก โคออก เดินทางผจญภัย จนพบฤาษี	แม่โคออกหากินตามลำพัง พบ เสือ โคร่งจะกิน เป็นอาหาร	แม่โคออกหากินตามลำพัง พบ เสือ โคร่งจะกิน เป็นอาหาร	แม่โคออกหากินตามลำพัง พบ เสือ จะกิน เป็นอาหาร	ออก เดินทางผจญภัย	น้องชายขอลอก ผจญภัย
9. การ เปลี่ยนฐานะของตัวเอก จาก เสือและโค เป็นมนุษย์	-	-	-	มีการ เปลี่ยนร่าง จากยักษ์เป็นคน	-
10. การถอดหัวใจไว้ในพระขรรค์	-	-	-	นางยักษ์ถอดหัวใจ ไว้ในสิ่ง	น้องชายถอดหัวใจ ไว้บนยอดไม้
11. ตัว เอกผจญภัยฆ่ายักษ์หน้าตาย แสดงความสามาถให้ปรากฏ	แม่โคขอผัด ไปให้นมลูก ลูกรู้ความจริงขอไป เป็น อาหารแทน	แม่โคขอผัด ไปให้นมลูก ลูกรู้ความจริงขอไป เป็น อาหารแทน	แม่โคขอผัด ไปให้นมลูก ลูกรู้ความจริงขอไป เป็น อาหารแทน	-	-

เสือโคคำฉันท	พหุลาคาวิชาดก	นิทาน เรื่องวักกับ เสือของ ไทยเขิน	นิทาน เสียวสวาด	นิทาน รากษ์สอิน เตีย	นิทานสองพี่น้อง ของอียิปต์
12. ได้รับรางวัลตอบแทนความ สามารถแก้กลับยกให้พี่ชาย	เสือโคร่ง เห็นความกตัญญู และซื่อสัตย์ ปล่อยแม่โค	เสือโคร่ง เห็นแก่ความกตัญญู และซื่อสัตย์ ปล่อยแม่โค	เสือ เห็นแก่ความกตัญญู และซื่อสัตย์ ปล่อยแม่โค	-	-
13. ก่อนออก เดินทางผจญภัยต่อ ตัวเอกได้ เสียหาย	สัตว์ทั้งสามได้ไปสวรรค์	-	สัตว์ทั้งสามได้ไปสวรรค์	เสี่ยงตายด้วยน้ำนม	เสี่ยงทำร้ายเมรีย
14. ตัวเอกพบนางในกลอง	-	-	-	ตัวเอกพบนางใน เมืองร้าง	เทวดา เนรมิตนางให้
15. นางลอยผมหอม ไปตามน้ำ	-	-	-	นางลอยผมหอมไป ตามน้ำ	ต้นอะ เค เขียให้ผมนาง ลอยไป
16. กษัตริย์ต่าง เมือง ปรารธนา เจ้าของผม	-	-	-	กษัตริย์ต่าง เมือง ปรารธนา เจ้าของผม	กษัตริย์ต่าง เมือง ปรารธนา เจ้าของผม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สื่อโคคำฉันท์	พหุลาकारิชาดก	นิทาน เรื่องวักกับ เสือของ ไทยเป็น	นิทาน เสียวสวาด	นิทาน รากษสอิน เตีย	นิทานสองพี่น้องของ อียิปต์
17. ทหญิงชรารับอาสามาลวง นางและหลอกถามความ ลับจากนาง	-	-	-	กษัตริย์ให้สืบหา เจ้าของหม	ราชบุรุษออกตามหา เจ้าของหม
18. ทหญิงชรา เอาดาบไป เผาไฟ	-	-	-	-	-
19. ทหญิงชรานำนางไป ได้	-	-	-	นางถูกนำตัวไป	นางบอกความลับ สามีถูกฆ่า
20. ด้วยความลี้ภัยของนาง กษัตริย์ เข้าใกล้ไม่ได้	-	-	-	-	-
21. พี่ตัว เอกรู้จากบัวอชิษฐาน มาช่วยชีวิตตัว เอก	-	-	-	ตามหานางพบ	พี่ชายรู้ว่าน้องชาย ได้รับอันตราย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสือโคคำฉันท	พหลาควาวิชาดก	นิทาน เรื่องวีรภัย เสือของ ไทยเขิน	นิทาน เสียวสวาด	นิทาน รากษสอิน เตีย	นิทานสองพี่น้องของ อียิปต์
22. มีการแก้แค้น กษัตริย์ถูก ปลงพระชนม์	-	-	-	-	มีการตามล้างแค้น หลายครั้ง
23. ช่วยนาง เอกได้และได้ ครอง เมืองด้วยความ สุขสมบูรณ์	-	-	-	พี่น้องได้พบกัน มีความ สุขในบั้นปลาย	นางถูกประหาร พระ เอกได้ครอง เมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตาราง เปรียบเทียบอนุภาคในเสือโคคำฉันทกับนิทานทั้ง 5 เรื่อง พอจะสรุปได้ว่า นิทาน 3 เรื่องแรก คือ พทลาคาวิชาดก วัฏกับเสือของไทยเขิน และ เสือกับวัฏในนิทานเสียวสวาด มีความคล้ายคลึงกันมาก จนแทบจะเรียกได้ว่า เป็นเรื่องเดียวกัน หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อกัน แต่ถ้านำมาเปรียบกับเสือโคคำฉันท จะพบว่า มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มีตัวละครเป็นสัตว์ประเภทเดียวกัน ได้แก่ เสือกับโค และสัตว์ทั้งสองนี้มีความกตัญญูและความซื่อสัตย์ ส่วนเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น ต่างกันโดยสิ้นเชิง และคามที่เข้าใจโดยทั่วไปว่า เสือโคคำฉันท มีที่มาจากพทลาคาวิชาดก นั้น น่าจะเป็นเรื่องที่เขาทำนอง "เชื่อกันว่า" หรือ "เล่ากันมาว่า" โดยอาศัยความพ้องที่มีตัวละครเป็นสัตว์ชนิดเดียวกัน อีกทั้งยึดมั่นในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ กตัญญู เช่นเดียวกัน แต่ถ้าพิจารณาในอนุภาคของเนื้อเรื่อง จะเห็นว่า เสือโคคำฉันทเน้นการผจญภัยของตัวเอง ขณะเดียวกัน เนื้อเรื่องบางตอนของเสือโคคำฉันทขัดหลักธรรมของพุทธศาสนา เช่น เรื่องการแก้แค้น การกระทำมาตุฆาต ดังนั้น ตัวเอกจึงมิได้รับรูรณ์ด้วยคุณธรรมอย่างที่ควรจะเป็น เพราะโดยปกติแล้ว ชาดกน่าจะเป็นหนังสือสอนศีลธรรม หรือถ้าจะเรียกตามภาษาล้านนาใหม่ก็คือ นวนิยายเชิงศีลธรรม ดังนั้น ควรจะมีเป้าหมายสั่งสอนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ

อนึ่ง ในวิทยานิพนธ์เรื่องเสียวสวาด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ของนางระวีวรรณ อินทร์แหยม ได้กล่าวถึงหนังสือนี้ว่า เป็นนิทานพื้นเมืองเก่าแก่ของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จารบบนใบลาน คำมูลของนิทานมีต้นกำเนิดจากคัมภีร์ชาดก (Jataka) และ คัมภีร์ปัญจตันตระ (Pancatantra) โดยเฉพาะ เรื่อง เสือและโคนี้มีปรากฏในนิบาตชาดก เรื่องที่ 349 (สันธิเภทชาดก)¹ เมื่อผู้วิจัยติดตามศึกษาเรื่องนี้ในนิบาตชาดก เล่ม 7

¹ระวีวรรณ อินทร์แหยม, "เสียวสวาด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524), หน้า 99-100.

จตุกกนิบาต ปรากฏว่า สันติเภทชาตก เป็นเรื่องของราชสีห์กับโค เคยเป็นมิตรกัน แต่ต้องแตกความสามัคคี เพราะเชื่อถ้อยคำยุยงของสุนัขจิ้งจอก ซึ่งเนื้อความนี้ตรงกับนิทาน บัญจตันตระ นิทานหลักเรื่องที่ 1 ว่าด้วยโทษของการแตกมิตร (ประกอบด้วยนิทานข้อ 15 เรื่อง)¹ ทาได้มีเนื้อความตรงกับเรื่องเสือกับวัวในนิทานเสียวสวาดไม้

2.1.2 แนวคิดที่ว่า เสือโคคำฉันทน์มีที่มาจากนิทานอียิปต์

จากตารางเปรียบเทียบอนุภาคข้างต้น ทำให้มองเห็นว่า เรื่องสองพี่น้องของอียิปต์ มีอนุภาคใกล้เคียงกับ เสือโคคำฉันทน์ไม่น้อย เช่น

1. มีเรื่องความรักระหว่างพี่น้อง
2. มีเรื่องการถอดหัวใจ
3. มีเรื่องการเสี่ยงทาย และ
4. มีเรื่องนางผมหอม

แต่ถ้าวิเคราะห์อย่างถ่องแท้แล้ว ส่วนที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัด เจนก็มีมาก คือ

1. นิทานอียิปต์ไม่มีเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างลูก เสือกับลูกโค
2. นิทานอียิปต์ไม่มีเรื่องการรักษาสิ่งจะ
3. นิทานอียิปต์ นางผมหอมไม่มีความจงรักภักดีต่อสามี
4. การแก้แค้น เป็นไปอย่างสลับซับซ้อนหลายครั้งหลายครา
5. นางต้องถูกประหารเพราะทรยศต่อสามี

¹ กุสุมา รัชชมณี, นิทานอุทาหรณ์ในวรรณคดีสันสกฤต (นครปฐม : แผนกบริการ-กลาง พระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525), หน้า 61.

2.1.3 แนวคิดที่ว่า เสือโคคำฉันทน์มีที่มาจากนิทานอินเดีย

จากตารางเปรียบเทียบข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า นิทานพื้นเมือง เรื่องรากษสของอินเดีย มีอนุภาค เค่น ๆ ใกล้เคียงกับเสือโคคำฉันทน์มากที่สุด กล่าวคือ

1. มีเรื่องความรักระหว่างพี่น้อง
2. ทั้งสองพี่น้องมีแม่ เป็นคนละ เผ่าพันธุ์
3. มีการแปลงร่าง
4. มีการเสี่ยงทาย
5. มีการกระทำมาตุฆาต และ
6. มีเรื่องนางพมหมอม

ในส่วนที่ต่างกันนั้น มีเพียงเรื่องสถานะ เดิมของตัวละคร เอก และ เรื่องการ ถอดหัวใจ แม้ในนิทาน เรื่องรากษสจะมีการถอดหัวใจ แต่กลายเป็นนางยักษ์ถอดหัวใจ เป็นสิ่ง แทนที่จะ เป็นตัวเอกถอดหัวใจ นิทานเรื่องอื่น ๆ ของอินเดียที่ยักษ์ถอดหัวใจ เป็นสิ่ง มีอยู่ 12 ส่วนวน ส่วนในรามเกียรติ์ ก็มีเรื่องโมยราพถอดหัวใจ เป็นแมลงงู

ดังได้กล่าวแล้วว่านิทาน เรื่องรากษสของอินเดีย มีอนุภาคในเนื้อเรื่องใกล้เคียง กับเสือโคคำฉันทน์ของไทยมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเกิดความคิดที่จะศึกษาแบบเรื่อง¹ ของนิทาน อินเดีย เพื่อให้ได้ข้อสันนิษฐานที่มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น เกี่ยวกับที่มาของเรื่อง ในการศึกษา

¹ดร.กึ่งแก้ว อัครถาวร อธิบายว่า แบบเรื่อง (Type) หมายถึง ประเภท ของโครงเรื่องแบบหนึ่ง ๆ ที่มีการเล่าแพร่หลาย รู้จักกันในชุมชนต่าง ๆ ประกอบด้วย ลำดับ เหตุการณ์ที่สำคัญอันทำให้นิทานเรื่องหนึ่งต่างจากนิทานเรื่องอื่น ๆ แบบเรื่องจะบอก ให้รู้ว่า นิทาน เรื่องนั้น หรือตอนนั้น เกี่ยวกับใคร มีพฤติกรรมหรือ เหตุการณ์สำคัญอย่างไร เกิดขึ้นบ้าง ดังเดิมคนที่นิยามแบบเรื่องถือเอานิทานที่ปรากฏในประเทศสแกนดิเนเวีย หรือยุโรปเหนืออย่างน้อย 3 ประเทศ (คือ ถ้ามี 3 เรื่อง ก็จัด เข้า เป็นแบบเรื่องหนึ่ง)

แบบ เรื่องนิทานอินเดียผู้วิจัยใช้หนังสือ ดัชนีแบบ เรื่องนิทานพื้น เมือง (The Types of the Folktale) ของ Antti Aarne และ Stith Thompson ประกอบกับหนังสือ ดัชนีแบบ เรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย (Types of Indic Oral Tales) ของ Stith Thompson และ Warren E. Roberts ซึ่งหนังสือทั้ง 2 เล่มนี้ เป็นที่ยอมรับในวงการผู้ศึกษานิทานพื้นเมือง อีกทั้งเป็นหนังสือที่มีความสมบูรณ์ในด้านข้อมูล เนื่องจากได้รวบรวมขึ้นจากนิทานพื้นเมืองตามท้องถิ่นสำคัญ ๆ ทั่วโลกโดยนำมาจำแนกหมวดหมู่อย่างละเอียดและมีระบบ

ผู้วิจัยพบแบบ เรื่องนิทานอินเดียที่มีลำดับ เหตุการณ์สำคัญใกล้เคียงกันมากกับ เลือโคคำฉันท คือ แบบเรื่องที่ 131 302B และ 516B

แบบเรื่องที่ 131 (เลือกผู้แกล้งเป็นมิตรกับโค)¹ มีลำดับ เหตุการณ์สำคัญดังนี้

1. เลือกแกล้งผูกมิตรกับโค
2. ลูกเลือกและลูกโคมิไม่ตรีต่อกัน
3. ลูกเลือกและลูกโค เคยกินนมร่วม เต้ากัน
4. เลือกอยากกิน เนื้อโคจึงได้ฆ่าโค เสีย
5. ลูกเลือกละอายในการกระทำของแม่ตน
6. ลูกเลือกและลูกโคชักชวนกันออก เดินทางผจญภัย

นิทานอินเดียที่มีโครงเรื่อง เช่นนี้มีอยู่ 4 ส่วนด้วยกัน

¹Antti Aarne and Stith Thompson, The Types of the Folktale,

แบบ เรื่องที่ 302B (พระ เอกผู้มีหัวใจไว้ในคาง)¹ มีลำดับ เหตุการณ์สำคัญดังนี้

1. พระ เอกออก เดินทางผจญภัย
2. พระ เอกถอดหัวใจไว้ในคาง
3. กษัตริย์ต่าง เมืองปรารณาภรรยาของพระ เอก
4. กษัตริย์ต่าง เมืองสั่งหญิงชรามาลวง เธอไปจากสามี
5. หญิงชราขโมยคางไป เผาไฟ
6. หญิงชราสามารถนำนางผู้ เป็นที่ต้องการของกษัตริย์ไปได้
7. เพื่อนพระ เอกลวงรู้ว่ามิอะไร เกิดขึ้น
8. เพื่อนพระ เอกพบคางที่ถูก เผาไฟ
9. เพื่อนพระ เอกช่วยให้พระ เอกฟื้นคืนชีวิตขึ้นอีกครั้ง
10. พระ เอกสามารถช่วย เหลือนาง เอกให้พ้นอันตรายได้

แบบ เรื่องที่ 516B (เจ้าหญิงผู้ถูกลักพา)² ประกอบด้วย เหตุการณ์สำคัญดังนี้

ชั้นที่ 1 ตัวเอกได้ เจ้าหญิงมาร่วมชีวิต

- หลังจากแต่งงานกันแล้ว เจ้าหญิงลอมไปตามน้ำ (หรือ ท้ารอง เท้าลอมไปตามน้ำ, รอง เท้าถูกปลากลิ่นไว้)
- เจ้าชายต่าง เมือง เห็นผมแล้วหลงรัก ต้องการนางผู้ เป็นเจ้า-
ของผม

¹Stith Thompson and Warren E. Roberts, Types of Indic Oral Tales (Accademia Scientiarum Fennica, 1966), p. 48.

²Ibid., p. 77.

ขั้นที่ 2 การลักพา

- ทหญิงชราถูกล่ส่งมาจาก เจ้าชายต่าง เมือง เพื่อมาลวงเจ้าหญิงไป (อาจใช้วิธีข่าสาหมีนาง , ขโมยของวิเศษไป , หรือนำขึ้นเรือเหาะไป)

ขั้นที่ 3 การค้นหา

- เจ้าหญิงปฏิบัติ เสอการแต่งงานกับ เจ้าชายต่าง เมืองโดยยึดคำอธิษฐานมั่นในรัก
- ผู้ช่วยพระ เอกปลอมตัวมาช่วย เจ้าหญิง
- ข่าหญิงชราผู้มาล่ลวง เจ้าหญิง
- พระ เอกฟื้นคืนชีพ (หรือผู้ช่วยพระ เอกค้นพบของวิ เศษแล้วช่วยได้)

แบบ เรื่องนี้มักปรากฏคู่กับแบบ เรื่องที่ 302B แต่แบบ เรื่องที่ 302B ชีวิตพระ เอกขึ้นอยู่กับดาบ

นิทานที่มีโครง เรื่องแบบนี้มีปรากฏในนิทานอื่น เดียวถึง 11 ส่วนวนด้วยกัน

เพื่อให้มองเห็นสิ่งที่ใกล้เคียงกันระหว่าง เสอโคคำฉันท กับแบบ เรื่องของนิทานอื่น เดียวผู้วิจัยได้ทำตารางลำดับ เหตุการณ์สำคัญดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสือ โคคำฉันท	แบบ เรื่องนิทานอิน เตีย
1. ลูก เสือและลูก โคได้กินนมร่วม เต้ากัน	1. เสือแก่งผูกมิตรกับ โค
2. ลูก เสือและลูก โคมีไมตรีต่อกัน	2. ลูก เสือ ลูกโคมีไมตรีต่อกัน
3. แม่ เสือแก่งผูกมิตรกับแม่โค	3. ลูก เสือ ลูกโค เคยกินนมร่วม เต้ากัน
4. การกระทำสัตย์อธิษฐาน ถ้าฝ่ายใด คิดทรยศจะต้องถึงแก่ชีวิต	4. _____
5. แม่ เสืออยากกิน เนื้อแม่โคจึงฆ่า เสือ	5. เสืออยากกิน เนื้อโคจึงฆ่าโค
6. ลูก เสือและลูกโครู้ความจริง โกรธแม่ เสือ	6. ลูก เสือละอายในการกระทำของแม่
7. การกระทำมาตุฆาต	7. _____
8. ลูก เสือและลูก โคออก เดินทางผจญภัย จนพบฤาษี	8. ลูก เสือ ลูก โคชวนกันออก เดินทางผจญภัย
9. การ เปลี่ยนฐานะของตัว เอกจาก เสือและ โค เป็นมนุษย์	9. _____
10. การถอดหัวใจไว้ในพระขรรค์	10. ตัวเอกถอดหัวใจไว้ในดาบ
11. ตัว เอกผจญภัย ฆ่ายักษ์น้ำตาย แสดงความสามรถให้ปรากฏ	11. ตัว เอกออกผจญภัย
12. ได้รับรางวัลตอบแทนความสามารถ แต่กลับยกให้พี่ชาย	12. _____
13. ก่อนออก เดินทางผจญภัยต่อ ตัวเอก ได้เสี่ยงทาย	13. _____

เสื่อโคคำฉันท์	แบบ เรื่องนิทานอินเดีย
14. ตัวเอกพบนางในกลอง	14. ตัวเอกได้นาง
15. นางลอยผมหอมไปตามน้ำ	15. นางลอยผมไปตามน้ำ
16. กษัตริย์ค่าง เมืองปรารธนา เจ้าของผม	16. กษัตริย์ปรารธนา เจ้าของผม
17. หญิงชราวัยอาสาผาลวงนาง และ ได้หลอกถามความลับจากนาง	17. หญิงชราผาลวงนาง
18. หญิงชราเอาดาบไปเผาไฟ	18. หญิงชราเอาดาบไปเผาไฟ
19. หญิงชราให้นางไปได้	19. หญิงชราให้นางไปได้ตามต้องการ
20. ด้วยความสัสย์ของนาง กษัตริย์เข้าใกล้ ไม่ได้	20. นางปฏิบัติเสธการแต่งงานโดยยิตค้ำ อธิษฐานมั่นในรัก
21. พี่ตัวเอกล่วงรู้จากมัวอธิษฐาน มาช่วยชีวิตตัวเอก	21. เพื่อนพระ เอกล่วงรู้ว่ามื่ออะไร เกิดขึ้น
22. มีการแก้แค้น กษัตริย์ถูกประหารชีวิต	22. มีการแก้แค้น หญิงชราผู้ล่องนาง ถูกฆ่า
23. ช่วยนาง เอกได้และได้ครอง เมือง ด้วยความสุขสมบูรณ์	23. เพื่อนพระ เอกมาช่วยชีวิตพระ เอก และ ช่วยนาง เอกพ้นอันตราย

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่า เสื่อโคคำฉันท์มีลำดับ เหตุการณ์สำคัญใกล้เคียงกับแบบ เรื่องนิทานอินเดียในลักษณะที่เกือบจะไม่มีคแตกอะไรเลย แม้ว่าในตอนต้น คือ เหตุการณ์ที่ 1-3 จะมีการสลับกันบ้าง แต่ก็ เป็น เหตุการณ์เดียวกัน เรื่องของการสลบความยอม เกิดขึ้นได้ในการ

ถ่ายทอดนิทานมุขปาฐะ นอกจากนี้การเพิ่ม เหตุการณ์สำคัญบางตอน เช่น การกระทำมาตุฆาต การเปลี่ยนฐานะของตัวเอก การเปลี่ยนแปลงบทผู้ช่วยพระเอกจากเพื่อนมาเป็นพี่ การเปลี่ยนฐานะของตัวเอก การเปลี่ยนแปลงบทผู้ช่วยพระเอกจากเพื่อนมาเป็นพี่ อาจเป็นความตั้งใจของกวี การกระทำมาตุฆาต อาจเป็นการสะท้อน เหตุการณ์ในสังคมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น การเปลี่ยนฐานะของตัวเอก และการเปลี่ยนแปลงบทผู้ช่วยพระเอกจากเพื่อนมาเป็นพี่ อาจสะท้อนให้เห็นค่านิยมและความเชื่อของคนในสมัยนั้น

ในการศึกษาทฤษฎีแหล่งกำเนิดของนิทาน ทำให้ทราบว่า การที่นิทานแต่ละแห่ง มีความสัมพันธ์คล้ายคลึงกันนี้ เนื่องมาจาก เหตุผลตามทฤษฎีเอกกำเนิด (Monogenesis) ของกลุ่มอินเดียนิสต์ที่เชื่อว่า นิทานทั้งหลายมีแหล่งกำเนิดเพียงแหล่งเดียว จากแหล่งนิทานนั้น จะมีการถ่ายทอดออกไปยังถิ่นต่าง ๆ แล้วเล่าสืบทอดกันมา การที่นิทาน 2 แหล่งมีเนื้อเรื่อง เหมือนกันจึงไม่น่าจะเป็นความเผอิญ แต่อธิบายได้ด้วยทฤษฎีการขอยืม (Theory of Borrowing) หรือการรับทอดนิทานมาจากแหล่งเดียวกัน¹ ซึ่งแนวความคิดเรื่องทฤษฎีเอกกำเนิดกับการแพร่กระจาย (Monogenesis and diffusion) เป็นที่ยอมรับของนักคติชน-วิทยา มาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบัน มากกว่าที่จะเชื่อทฤษฎีพหุกำเนิด (Polygenesis) ตามนักมานุษยวิทยาบางคนที่ว่า ทุกภูมิภาคในโลกต่างก็สร้างสรรค์นิทานกันออกมา²

เมื่อศึกษาด้านวัฒนธรรมระหว่างไทยกับอินเดียนแล้วจะเห็นว่า อินเดียนเป็นแหล่ง บ่อเกิดอารยธรรมที่สำคัญ จนกล่าวได้ว่าเป็นประเทศแม่บทในด้านวัฒนธรรมของเอเชีย³ อารยธรรมอินเดียนโบราณนั้นยิ่งใหญ่อ่างมีอำนาจ ในระยะแรกไทยคงได้รับอิทธิพลทางอ้อม

¹ ศิราพร ฐิตะฐาน, รามเกียรติ์ : การศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 11-17.

² สัมภาษณ์ ดร. กิ่งแก้ว อัครถาวร, 3 สิงหาคม 2527.

³ สิริวัฒน์ คำวันสา, อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียนในเอเชียอาคเนย์, หน้า 1.

โดยผ่านทางชาว มลายู ขอม มอญ และลังกา ในระยะต่อมาจึงได้รับอิทธิพลโดยตรงจาก การติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดียที่ เดินทาง เข้ามาค้าขายยังสุวรรณภูมิ และจากนักสอน ศาสนา ทั้งที่เป็นพราหมณ์ และสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเดินเรือ ค้าขายระหว่างประเทศนั้น นับ เป็นบ่อเกิดของการถ่ายทอดวัฒนธรรมทุกด้าน การพบปะกัน ระหว่างสองชาติ เป็นไปในทางไมตรี ต่างฝ่ายต่างรักที่จะสมาคมให้สนิท ฉะนั้นนอกจากธุรกิจ ค้าขายธรรมดาย่อมจะมีการร่วมชุมนุมกัน เป็นงานสนุกรื่นเริง ใครมีอะไรแปลก ๆ น่าสนใจ ก็นำมาเล่าสู่กันฟัง เรื่องของนักเดินทางชาวอินเดียมีผู้กล่าวถึงว่า

การเดินทางของชาวอินเดียช่วยให้เขาได้พบเรื่องแปลก ๆ และก็ได้ นำเรื่องที่เขาผู้นี้ไป เล่าต่อจะ เป็นพ่อค้าก็ตีที่ เดินทางไปค้าขาย หรือว่า เป็นพวกนักบวช นักบวช เขาก็จะจาริกไป หรือว่าพวกกวีพิภพ เนจนี้ไปที่ ไทน์ เขาจะเล่านิทาน หรือรับฟังนิทาน แล้วพอ เขาฟัง เขาก็จะไม่ได้เก็บ เอาไว้เฉย ๆ หรือว่าเอามาเล่าต่อเท่าเดิม เขาก็จะแต่งเพิ่มเติม เพราะว่า เขามีศิลปะในการเล่า เขาถือว่าในการ เล่านิทานนั้นถ้าได้เล่า ไปด้วยและสนใจไปด้วยอย่างมีศิลปะ เรียกว่า เป็นพรสวรรค์อย่างหนึ่ง พวกนี้มักจะมีความสามารถ เป็นพิเศษ นิทานต่าง ๆ ก็จะไม่แพร่กระจาย มากขึ้น¹

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อสันนิษฐาน เกี่ยวกับที่มาของ เรื่อง เสือโคคำฉันท์ได้ว่า น่าจะได้เค้า เรื่องมาจากนิทานอินเดีย ในรูปลักษณะของวรรณคดี มุขปาฐะ คือ ในชั้นแรกอาจ เป็นการเล่าสู่กันฟัง เป็นทอด ๆ กระแสการถ่ายทอดที่ต้องใช้ระยะ-

¹ กุสุมา รัชชภณี, "วรรณคดีสันสกฤตประเภทนิทาน" วารสารชมรมบาลี-สันสกฤต

เวลาพอสมควร ทำให้ผู้เล่าแทรกเรื่องราวบางเรื่อง เข้าไปแล้วพยายามทำให้เรื่องราวนี้ มีความเหมาะสมกลมกลืนกับ เนื้อ เรื่อง เดิม ถึงกระนั้น คำ โคร่ง เรื่องของ เสือ โคคำฉันท์ก็ใกล้เคียงกันมากที่สุดกับแบบ เรื่องของนิทานอินเดีย คือ แบบ เรื่องที่ 131 3028 และ 9168 โดยเฉพาะอย่างยิ่งแต่ละแบบ เรื่องของนิทานอินเดียมีด้วยกันหลายสำนวน ส่วน เรื่องที่มี เนื้อหา เช่นเดียวกับ เสือ โคคำฉันท์นั้น มีอยู่เพียงสำนวน เดียว จึง เป็นไปได้ว่า เรื่อง เสือ โคคำฉันท์ ได้ที่มาจากแบบ เรื่องนิทานอินเดีย ส่วนที่ต่างกันนั้น เกิดจากการดัดแปลงนิทานของอินเดียให้มีบรรยากาศแบบไทย

2.2 ผู้แต่ง จากการศึกษาวรรณคดีไทยสังเกตได้ว่า หนังสือวรรณคดีสมัยเก่าหลายเรื่องด้วยกันมิได้บ่งบอกรายละเอียดเกี่ยวกับผู้แต่ง เสือโคคำฉันท์ก็เช่นเดียวกัน ภูมิได้แสดงตัวอย่างชัดเจน ผู้ศึกษารุ่นหลังจึงจับ คำได้เพียง เป็นข้อสันนิษฐาน เท่านั้น

ในเรื่องผู้แต่ง เสือโคคำฉันท์ ผู้วิจัยมีความเห็นคล้อยตามความเห็นดั้งเดิมที่ว่า พระมหाराชครูเป็นผู้แต่ง ในการศึกษาวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยแยกประเด็นการวิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และจากวรรณคดี เรื่อง เสือโคคำฉันท์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่น่าเชื่อถือ ว่า วรรณคดี เรื่องนี้เป็นผลงานของพระมหाराชครูจริง ประเด็นที่จะศึกษามีดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้แต่งที่ว่า พระมหाराชครูเป็นคนเดียวกับพระโหราธิบดีหรือไม่

2. เหตุผลที่ทำให้เชื่อว่า เสือโคคำฉันท์น่าจะเป็นผลงานของพระมหाराชครู

2.2.1 พระมหाराชครูและพระโหราธิบดี เป็นคน เดียวกันหรือไม่

ปัญหานี้ เป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในหมู่นักศึกษาวรรณคดี เพราะต่างฝ่ายต่างก็มี เหตุผลของ คน สำหรับผู้วิจัย เชื่อว่า พระมหाराชครูกับพระโหราธิบดี เป็นชื่อของข้าราชการคนละคนกัน โดยอาศัย เหตุผลจากหลักฐานที่ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลว่า

อนึ่งการอายัดพระมหาราชครู พระราชครู พระอาลักษณ์ พระโหราธิบดี พระศรีมโหสถ พระศรีศักดิ์ ให้ทำกำหนดราชประเพณีโดยขบวนโบราณ และให้ถือกำหนดพิธีโดยดำรับสาตราเวท... ผู้ให้นามมิชอบโดยพยากรจัดครู พิธีหมัดต้องสาคร บังคับผู้ซุบโหม เวทมนตร์ บอกดำหรับผิดพลังโทษพระอาลักษณ์ มัดแขวน โทษพระมหาราชครู พระราชครู พระโหราธิบดี พระศรีมโหสถ พระศรีศักดิ์ ประคำใหญ่แขวนคอ¹

ในทำเนียบบรรดาศักดิ์ ได้กล่าว เรื่องพระมหากษัตริย์เสด็จออกว่าราชการแผ่นดิน ระบุผู้เข้าเฝ้าไว้เป็นคำรวมว่า "พร้อมด้วยหมู่ มุขมาคยาโหราราชมนตรีวิชาดีราชครู ปโรหิตาจารย์เฝ้า เมืองบาทบงกษมาศ"²

ตามทำเนียบศักดินาโบราณปรากฏว่า มีตำแหน่งพระมหาราชครู 2 ตำแหน่ง³ คือ

1. พระมหาราชครูพระครูมทิธธรรมราชสุภาวดีศรีวิสุทธิคุณวิบูลธรรม วิสุทธิพรหมาจารย์าธิบดีพุทธาจารย์ นา 10000 เป็นพระมหาราชครูฝ่ายลูกขุน ณ ศาลหลวง
2. พระมหาราชครูพระราชปโรหิตาจารย์ ราชสุภาวดีศรีบรมหงษ์ องคบุรีโสดม พรหมญาณวิบูลสิริสุจริตวิริธ เวทยพรหมพุทธาจารย์ นา 10000 เป็นพระมหาราชครูฝ่ายพราหมณ์ปโรหิต

¹ คุรุสภา, กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 (พระนคร : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2505), หน้า 126-127.

² นิตยา กาญจนะวรรณ, วรรณกรรมอยุธยา. หน้า 194.

³ ธนิต อยู่โพธิ์, สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและนักปราชญ์ราชกวีในรัชสมัย. (พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2499), หน้า 44.

ควอริส เวลส์ ได้กล่าวถึงการปกครองในสมัยโบราณว่า

ในพระอัยการศึกษินาพล เรือนได้กล่าวถึงสภาของราชสำนักว่า มีอยู่ 2 สภา สภาแรกคือ "ลูกขุนศาลา" เป็นสภาของ เสนาบดีและหัวหน้ากรมต่าง ๆ ที่สำคัญของรัฐ หัวหน้าฝ่ายพลเรือนจะเป็นประธานในการประชุม เมื่อพระมหากษัตริย์ไม่ประทับอยู่ สภาที่ 2 "ลูกขุนศาลหลวง" เป็นสภาสูงของพราหมณ์ที่ปรึกษาทางด้านกฎหมาย ลูกขุนศาลาทำหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองโดยทั่ว ๆ ไป และผลของการปรึกษาลูกขุนศาลาจะออกเป็นพระราชกฤษฎีกา และสั่งเป็นใบบอกไปยังหัวเมือง ส่วนงานของลูกขุนศาลหลวงถูกจำกัดอยู่แต่ เฉพาะในเรื่องกฎหมายอย่างแท้จริงมากกว่า¹

จากข้อมูลที่นำมา เสนออาจวินิจฉัยได้ว่า

1. พระมหाराชครูกับพระโหราธิบดี เป็นคนละคนกัน
2. พระมหाराชครูมีอยู่ 2 คน คือ พระมหाराชครูพระครูมหิศรธรรมราช-สุภาวดีศรีวิสุทธิคุณฯ พระมหाराชครูฝ่ายลูกขุน ๗ ศาลหลวง และ พระมหाराชครูพระราชประโรหิตาจารย์ราชสุภาวดีศรีบรมหงของคบุรีโสคมฯ พระมหाराชครูฝ่ายพราหมณ์โรหิต
3. พระมหाराชครูทั้งสองท่านมี เชื้อสาย เป็นแขกพราหมณ์
4. พระมหाराชครูฝ่ายลูกขุน ๗ ศาลหลวง ทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องกฎหมาย

¹ควอริส เวลส์, การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. แปลโดย กาญจณี สมเกียรติกุล และยุพา ชมจันทร์ (พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 17.

2.2.2 พระมหाराชครูแต่ง เสือโคคำฉันทไชหรือไม

ในการสืบสาว เรื่องราวของกวีนั้น นอกจากจะได้จากบันทึกจดหมายเหตุ หรือ จากเรื่องเล่าต่อกันมาแล้ว ก็ยังอนุมานได้จากบทประพันธ์ของกวีนั้น ๆ เพราะจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม กวีมักจะเขียน เรื่องของตนเอง สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ปะปนลงไป ในบทประพันธ์นั้น ๆ ด้วย เรื่อง เสือโคคำฉันทก็ เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาวิเคราะห์ เรื่อง เสือโคคำฉันทและประวัติพระมหाराชครูแล้ว ทำให้เราเชื่อว่าผู้แต่ง เสือโคคำฉันท เป็น พระมหाराชครูฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิต เพราะ เป็นพราหมณ์ที่รอบรู้พระเวท ต้องทำงาน เกี่ยวข้อง กับพิธีหลวง มีความรู้เกี่ยวกับพิธีของฮินดูและ เชี่ยวชาญในศาสตร์แขนงต่าง ๆ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า เหตุการณ์ในเรื่องหลายตอนที่แสดงว่าผู้แต่ง เสือโคคำฉันท จะต้อง เป็นพระมหाराชครูฝ่ายพราหมณ์อย่างแน่นอน ได้แก่

1. ในการกระทำพิธีสำคัญ เช่น ตอนชูปลูกเสือและลูกโคให้เป็นคน กวีใช้พิธี ตามแบบพราหมณ์ หรือตอนพหลวิไชยสั่งให้เตรียมการทำพิธีชูปตัวท้าวยศภูมิก็ เช่นกัน นี้แสดงว่า กวี เชื่อคติแบบพราหมณ์ คือ มีการบูชาไฟต่อพระวิษณุ อีกทั้ง เครื่องพลีสัง เวยกก็ประกอบด้วย น้ำผึ้ง น้ำนม และดอกไม้ตามคติพราหมณ์ และตอนที่กล่าวถึงพิธีแต่งงานของพหลวิไชยกับ นางสุรสุดาก็ เช่นเดียวกัน แสดงร่องรอยประเพณีของฮินดู เดียว นั่นคือ การจับมือเจ้าสาว ดังปรากฏในข้อความว่า

จึงให้บรมหงส์

อภิพงศ เสกสอง

ยุพราช โดยปอง

ปามี เคราะห์ เทพี¹

¹มหาวิทยาลัยศิลปากร, เสือโคคำฉันทและอนิรุทธคำฉันท. หน้า 24

2. การแสดงออกของตัวเอกแสดงท่าทีตามแบบอินเดีย เช่น ตอนที่พลวิไชยกับคารวิแสดงความเคารพด้วยสำนึกบุญคุณของฤาษีที่ช่วยชุบให้เป็นคน ได้แสดงกิริยาอาการดังนี้

เอาศีสะ เข้าจรด	วรมทมาทา
แห่งพระฤาษีสา	ทรทรงคบะกรรม ¹

หรือตอนจะจากกันก็แสดงคารวะโดยการทำประทักษิณ คือ การเวียนขวา ๓ รอบ ตามแบบของอินเดีย เช่น เมื่อครั้งพลวิไชยกับคารวิลาฤาษี และตอนคารวิลาพลวิไชยออกไปผจญภัย ดังความว่า

 เสร็จสองอธิษฐาน คารวิกุมาร กระทำอำลา เวียรไวสามรอบ
 แล้วจรดบาทา พระผู้เชษฐา ใส่เกล้าบังคมา²

๓. มีการกล่าว เปรียบ เทียบกับ เทพเจ้าทางฝ่ายพราหมณ์ เห็นได้จากตอนพลวิไชยกับคารวิกกล่าวสรรเสริญคุณพระฤาษี ดังความว่า

เบื้องไต่คำเต็มสูงสุด	กาลาคนิรุธ
อโศทิสาโดยหมาย	
เบื้องบนพันพรหม เหลือหลาย	ถึงสุณสิวาย
ศิวัตโมไกวล์ ³	

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

4. เมื่อต้องการทราบประวัติก็ไต่ถามถึงวาระ เช่น ในคอนท้าวมคธตามเผ่าพันธุ์
ของพทลวิไชยและคารีว่า

เป็นบุตรนัคตา
ฤาแพสยทิงแสดง

ทวิชากรษัตริย์แดง
ฤาว่าสูทหงศ์พันธุ¹

5. ถ้อยคำสำนวนที่ใช้ใน เสือโคคำฉันท์ มีส่วนคล้ายคลึงกับที่ใช้ในสมุทรโฆษคำฉันท์
(ตอนต้น) ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นผลงานสำคัญชิ้นหนึ่งของพระมหาราชครู สิ่งที่น่าพิจารณาคือ ความ
พ้องกันใน เรื่องของ เนื้อความ ถ้อยคำ และการเปรียบเทียบ ถ้าจะว่าเป็นการลอกเลียนแบบ
ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะกริยามทรนงในศักดิ์ศรีของตน การจะไปลอกเลียนถ้อยคำสำนวน
ของผู้อื่นให้เสื่อม เกียรติยศนั้นไม่ควรจะเป็นไปได้ โดยเฉพาะกวีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์
ต่างก็ประกวดประชันผลงานของตน อีกทั้งพระมหากษัตริย์ทรงให้การสนับสนุนและใกล้ชิดกับ
บรรดากวี ฉะนั้น การลอกเลียนความคิดของผู้อื่นมาใส่ในงานของตนจึงมิใช่เรื่องที่กวีเอกอย่าง
พระมหาราชครูจะกระทำแน่นอน นอกเสียจากว่า ผู้แต่งวรรณคดีทั้ง 2 เรื่องนั้นเป็นบุคคล
คนเดียวกัน ตัวอย่างที่เห็นชัดเจน เช่น

ซึ่งแซวทรลอนฟาง
จิบจายจิบคอยเมียบ

แลนางนวลนิ้วเนียบ
บมิเห็นทรไทยทวล

(เสือโคคำฉันท์ หน้า 13)

ซึ่งแซวชรลอนฟางวาง
ตระคกตระ เต็จ เว็จวล

แล่นชรอกซอนทาง

(สมุทรโฆษคำฉันท์ หน้า 56)

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

พิศ เอวลำ เภา เยาว์
 สุตาอันสมบูรณ์

พศีสุทศรียุ
 กษมาศบ เทียมทัน

(เลือกคำฉันท์ หน้า 24)

คิด เอวลำ เภา เยา
 คิคนมกรรพูนี

พศิพาลพันลี
 รชรัตน เรียมพอง

(สมุทรโฆษคำฉันท์ หน้า 78)

คันแชนอันทรงพา
 เมื่อทอดพระกรกราย

ทูลรัตนสวัสดิ เพราราย
 คือดั่งวงไอยรา

(เลือกคำฉันท์ หน้า 24)

กรแก้วอันงามประดุจดั่ง
 นิ้วสวยแสด่มนนิภา

คชวงอัยรา
 และพรรณเรียบ เรียบรี

(สมุทรโฆษคำฉันท์ หน้า 81)

6. ในเลือกคำฉันท์ พระมหाराชครูได้เน้นความสำคัญของตัวท่านเอง ประหนึ่ง
 จะบอกให้แน่ชัดว่า พระมหाराชครูราชประโรหิตาจารย์ราชสุภาวดีศรีบรมหงษ์ฯ เป็นผู้แต่ง
 เพราะเนื้อความตอนที่กล่าวถึงพิธีอภิเษกนางสุรสุดากับพหลวิไชย กล่าวไว้ชัดเจนว่า ท้าวมงคล
 ให้ "บรมหงษ์" เป็นผู้กระทำพิธี ดังความว่า

วรราชบิดา
 สุกสวัสดิยังสถาน
 จึงให้บรมหงส์
 มุพราชโดยปอง

อัญเชิญารถนงคราย
 วิวาหโรงทอง
 อภิพงศเศกสอง
 ปาณิเคราะห์เทที่¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

ข้อความตอนนี้แม้จะไม่ระบุชื่อที่ย่อมทำได้ แต่มีคล้ายกับ เป็น เจตนาที่จะบอกให้รู้ว่า "พระมหाराชครู ศรีบรมหงษ์" มีความเกี่ยวข้องกับ เสือโคคำฉันท์ และการให้รายละเอียดของการทำพิธี แสดงว่า ผู้แต่งมีความรอบรู้ในเรื่อง เหล่านี้คืออยู่แล้ว

7. เนื้อเรื่องตอนต้นมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมฮินดู กับวัฒนธรรมพุทธ ดังจะเห็นได้จากบทประณามพจน์ของ เสือโคคำฉันท์ ที่มีการไหว้พระธรรมตามคติของ พุทธศาสนาและไหว้พระพรหม พระอิศวร ตามคติของฮินดู

2.3 จุดมุ่งหมายในการแต่ง

คำอธิบายของหนังสือประวัติวรรณคดีโดยทั่วไป สรุปจุดมุ่งหมายในการแต่งไว้ 2 ประเด็น คือ เพื่อให้ความบันเทิงใจ และเพื่อทดลองว่าคำประพันธ์ประเภทฉันท์เหมาะแก่การแต่งเรื่องยาวเพียงใด ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาอย่างจริงจังว่า กวีบรรลจุดมุ่งหมายหรือไม่

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า นอกจาก 2 ประเด็นดังกล่าวแล้ว จุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่กวีแทรกเข้ามาก็คือ เพื่อบันทึกสภาพความขัดแย้งของสังคมในสมัยนั้น ขณะเดียวกัน อาจต้องการให้เรื่อง เสือโคคำฉันท์ เป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้อ่าน โดยมีเหตุการณ์ในยุคนั้น เป็นแนว เทียบเคียง

ในการศึกษาจุดมุ่งหมายในการแต่ง ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อที่จะศึกษาดังนี้

2.3.1 จุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง

2.3.2 จุดมุ่งหมายเพื่อทดลองใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์แต่ง เป็นเรื่องยาว

2.3.3 จุดมุ่งหมายเพื่อบันทึกสภาพสังคมในสมัยนั้น

2.3.1 จุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง

เรื่องความบันเทิงอาจวินิจฉัยได้ว่า ผู้ที่ได้รับความบันเทิงใจนั้นมีทั้งผู้เขียน คือ ตัวกวีเอง และผู้อ่าน กวีย่อมมีความพอใจเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงานให้ปรากฏ เมื่อผลงานเป็นที่ยอมรับย่อมนำความภาคภูมิใจมาสู่เจ้าของผลงาน แต่ในที่นี้ขอกล่าวถึง เฉพาะความบันเทิงใจที่ผู้อ่านควรจะได้รับ ผู้อ่านซึ่งในที่นี้อาจอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากคำประพันธ์ประเภทฉันทมิได้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และมีผู้นิยมเล่นฉันทกันน้อย คนที่จะอ่านหนังสือประเภทคำฉันทได้ เข้าใจแจ่มแจ้ง จึงต้องเป็นบุคคลอีกระดับหนึ่ง ดังที่ นายคำรา ณ เมืองใต้ กล่าวว่า

ฉันทนั้นแต่งยากอย่างยิ่ง เป็นยอดของกาพย์กลอน ผู้แต่งคำฉันท นอกจากจะต้องมีคุณลักษณะเป็นกวีแล้ว ยังต้องเชี่ยวชาญในภาษาบาลีสันสกฤต และผู้ที่อ่านหนังสือคำฉันทก็ต้องมีพื้นฐานความรู้ดีพอใช้ ทั้งต้องมีนิสัยชอบทางกวีจริง ๆ¹

อย่างไรก็ดี การที่เลือกคำฉันทมีโครงเรื่องที่เร้าใจ ชวนให้ติดตาม การเลื่อนฐานะของตัวเอก เป็นไปอย่างน่าตื่นเต้น และมี เรื่องของ เวทมนตร์คาถา เป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการชุบชีวิต การถอดหัวใจ การเสกย่อตัว หรือ เรื่องเกี่ยวกับอำนาจบารมีของตัวเอกในเรื่อง นับตั้งแต่ได้รับความอนุเคราะห์จากฤาษีชุบชีวิตจากสัตว์ให้เป็นมนุษย์ การผจญภัยที่โลดโผนตื่นเต้น อำนาจของสิ่งวิเศษ เช่น พระขรรค์ และคุณลักษณะของนางเอกที่มีหม่อมชวนหลงใหล รวมทั้งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิสัยของมนุษย์ ซึ่งมีทั้ง ไกรธ เกลียดรัก โลก หลงอยู่ ทำให้เนื้อเรื่องมีความเข้มข้นทางอารมณ์ เพราะความรู้สึกเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ กวีจึงเขียนเรื่องให้ยั่วเย้าอารมณ์เหล่านี้ เป็นการปลุกอารมณ์ของผู้อ่านผู้ฟังให้เกิดขึ้น ผู้อ่านจะได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเห็นความเป็นมนุษย์ในอีกแง่มุมหนึ่ง แม้บางเรื่องจะเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือวิสัย แต่ถ้าเราอ่านโดยมุ่งให้เข้าใจ เจตนาของกวีในแง่ความคิดฝัน เราก็จะได้รับความสำราญจากวรรณคดี เรื่องนี้อย่างสมบูรณ์

¹ คำรา ณ เมืองใต้, ภาษาและวรรณคดี. หน้า 143

2.3.2 จุดมุ่งหมายเพื่อทดลองใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทมาแต่งเป็นเรื่องยาว

คำประพันธ์ที่มีลักษณะเป็นฉันทมา ปรากฏเป็นครั้งแรกในมหาชาติคำหลวง โดยปะปนอยู่กับร้อยกรองประเภทอื่น ๆ มีจำนวน 4 ชนิด คือ อินทริวิเชียรฉันทมา วสันตฉันทมา สันทฤทธิพิศฉันทมา และบาลีฉันทมา แม้จะมีจำนวนไม่มากนักก็ยังเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นความสนใจที่กวีมีต่อคำประพันธ์ชนิดนี้

นอกจากหนังสือมหาชาติคำหลวงแล้ว ไม่มีหนังสือฉันทมาเล่มอื่นที่คงอยู่เป็นหลักฐานในปัจจุบันนี้ จนกระทั่งถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ระหว่าง พ.ศ. 2199-2231 จึงมีหนังสือฉันทมาปรากฏ 3 เล่ม คือ เสือโคคำฉันทมา สมุทรโฆษคำฉันทมา และอนุรุทธคำฉันทมา โดยเสือโคคำฉันทมานั้น เป็นคำฉันทมาที่เล่าเรื่องสมบูรณเป็นเรื่องแรก¹

ในการใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทมาแต่งเป็นเรื่องยาวนี้ กวีใช้คำฉันทมาควบไปกับกาพย์ และให้ความสำคัญแก่กาพย์และฉันทมาเสมอกัน กาพย์ที่นำมาใช้ผสมนี้ได้แก่ กาพย์ฉันทมาและกาพย์สุรางคนางค์ โดยใช้กาพย์ฉันทมาในการดำเนินเรื่องที่ต้องการความรวดเร็ว หรือเห็นภาพความเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ซึ่งฉันทมามีข้อจำกัดทางครุ ลหุ อาจทำได้ไม่ดีเท่า ส่วนกาพย์สุรางคนางค์ แม้จะมีจำนวนวรรคมากถึง 7 วรรค แต่จำนวนคำในแต่ละวรรคมีน้อยเพียง 4 คำเท่านั้น ทำให้เกิดจังหวะในการอ่านค่อนข้างเร็ว กวีจึงมักใช้กับการเล่าเรื่องที่ต้องการความกระชับสั้น แต่สื่อความได้แจ่มแจ้ง

จะเห็นว่า กาพย์เป็นคำประพันธ์ที่ใกล้เคียงกับฉันทมาที่สุด ข้อแตกต่างมีอยู่เพียงไม่จำกัด ครุ ลหุ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ กวีจึงเลือกกาพย์เข้าร่วมกับการแต่งฉันทมาในการแต่งเรื่องยาว อีกทั้งช่วยให้งานลดลงแต่มิได้ลดคุณค่าของงานนั้นลง

¹ สักดิ์ศรี แย้มนาคา และคณะ, ประวัติวรรณคดีไทย 1. หน้า 52.

อนึ่ง การใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทในเรื่องนี้ มีครบทั้ง 6 ชนิด ตามที่ปรากฏในวรรณคดีคำฉันทยุคเดียวกัน ประกอบด้วย ฉันท 11 ฉันท 12 ฉันท 14 ฉันท 15 ฉันท 19 และฉันท 21 ฉันทแต่ละชนิดนี้แยกตามจำนวนครุ ลหุ ที่บรรจุในบาทหนึ่ง ๆ โดยมีได้ระบุชื่อเฉพาะของฉันทไว้อย่างในสมัยหลัง ในการแต่งกวีมิได้เคร่งครัดเรื่องการใช้คำครุ ลหุ ให้ตรงตามรูปของคำ แต่ยึดเรื่องความไพเราะจากเสียงของคำเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ ยึดการออกเสียงหนัก เบา เป็นใหญ่ ถ้าออกเสียงหนัก เป็นครุ ออกเสียงเบา เป็น ลหุ มิได้ยึดเพียงว่าคำตายเสียงสั้น เป็นลหุ เท่านั้น นอกจากนี้ กวีใช้ฉันทแต่ละชนิดสลับกับภาพย์ ทำให้เกิดฉันทที่แตกต่างกันออกไป ผู้อ่านจึงเกิดความเพลิดเพลิน ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายซ้ำซาก ทั้งนี้ กวียังได้คำนึงเรื่องของการใช้คำ การใช้ฉันทให้สัมพันธ์กับเนื้อหา¹ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสารที่กวีต้องการสื่อได้อย่างลึกซึ้ง อันทำให้วรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าอ่านมากยิ่งขึ้น นับได้ว่ากวีประสบความสำเร็จในการทดลองใช้ฉันทมาแต่งเป็นวรรณคดีเรื่องยาว และมีผลให้วรรณคดีรุ่นหลัง ๆ ยึดหลักในการแต่งวรรณคดีคำฉันทจากวรรณคดีสมัยนี้เป็นหลักใหญ่

2.3.3 จุดมุ่งหมายเพื่อบันทึกสภาพสังคมในสมัยนั้น โดยเหตุที่พระมหाराชครูเป็นผู้ที่มีความรอบรู้เชี่ยวชาญทั้งด้านศิลปะ และการปกครอง ท่านในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมย่อมจะต้องสนใจ เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมในสังคมด้วย จึงได้ถ่ายทอดสิ่งที่ตนพบเห็นนั้นให้ออกมาในรูปของศิลปะ กอปรกับพระมหाराชครูคงจะเป็นผู้ที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ภายในสังคมการเมืองเฉพาะรูป เฉพาะกาล ฉะนั้น สิ่งที่แฝงเร้นเข้ามาในจุดมุ่งหมายของการแต่งเรื่องนี้ ก็คือ เพื่อรับใช้การเมืองการปกครองในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

ในชั้นแรก ผู้วิจัยมุ่งประเด็นวิเคราะห์เรื่องที่กวีเน้นความสำคัญของการรักษาสัจจะ เพราะแม่เสือไม่รักษาวาจาสัตย์ ทำให้เกิดผลร้ายก็คือ ต้องมีการกระทำมาตุฆาต อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมแม่เสือเอง

¹ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยละเอียดในบทที่ 4 เรื่อง วรรณศิลป์ในเสื่อโคคำฉันท

เรื่องการฆ่าผู้มีพระคุณโดยเฉพาะผู้ให้กำเนิดนั้น เป็นสิ่งที่น่าตำหนิมากที่สุด และ
ขัดกับศีลธรรมในสังคมชาวพุทธ เรื่องนี้ถือเป็นอนันตริยกรรม¹ ผู้กระทำจะถือเป็นเรื่องบาป
รุนแรง ไม่มีการให้อภัย แต่กวีต้องการเน้นให้เห็นว่า การรักษาสัจจะและมีความกตัญญูทศ
ต่อผู้มีพระคุณนั้น แม้จะต้องฆ่าแม่ของตนเอง อันถือว่าเป็นความผิดขั้นอุกฤษฏ์นั้นมิใช่ เรื่องที่น่า
ตำหนิ ผู้ที่กระทำความผิดของตนเองสมควรมีโทษถึงตาย การกำหนดบทบาปของลูก เลือด เช่นนี้
ก็เพื่อโน้มน้าวจิตใจข้าราชการ และประชาชน เป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดความมั่นคง
ในราชบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์ เพราะบรรดาข้าราชการและสามนตราทั้งปวงได้แสดง
ความซื่อสัตย์จงรักภักดีด้วยการ เข้าพิธีตีมน้ำพิพัฒน์สัตยา กันมาแล้ว ดังนั้น การที่สมเด็จพระนารายณ์ผู้กระทำรัฐประหารซึ่งราชสมบัติจากสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาพระเจ้าอาแล้ว
ประหารชีวิตพระเจ้าอาเพื่อความสงบสุขของบ้าน เมือง และประชาชนนั้น เป็นการกระทำที่
ถูกต้อง น่าสรรเสริญ ประกอบกับพฤติกรรมของสมเด็จพระศรีสุธรรมราชามีได้ตั้งอยู่ในธรรม
จึงมีความผิดสมควรตาย สมเด็จพระศรีสุธรรมราชาทรงปรารถนาที่จะร่วมสวาทกับพระราช
กัลยาณี² พระชนิษฐาของสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นพระ เจ้าหลานเธอ จนพระราช
กัลยาณีต้องแอบอยู่ในตู้หนังสือ พระนมของสมเด็จพระนารายณ์ ได้ออกอุบายให้ข้าทาสทาบ
หลบหนีออกจากพระราชวังไปหาสมเด็จพระนารายณ์ ที่พระราชวังบวรสถานมงคล ทำให้
สมเด็จพระนารายณ์ โทมัสน้อยพระทัย คิดชิงราชสมบัติกระทำรัฐประหารขึ้น ดังข้อความใน
พระราชพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพนว่า

¹ หมายถึงกรรมมีโทษหนัก 5 อย่าง คือ 1. ฆ่าบิดา 2. ฆ่ามารดา 3. ฆ่า
พระอรหันต์ 4. ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน 5. ทำให้พระบาทพระพุทธเจ้าห้อเลือด

² ภายหลังได้รับแต่งตั้ง เป็น เจ้าฟ้ากรมหลวงโยธาทิพ

อนิจจาพระเจ้าอา เรายุึกคิดว่าสมเด็จพะปิตุราชสวรรคตแล้ว ยังแต่
 พระเจ้าอาที่เหมือนบรมราชบิดายังอยู่ จะได้ปกป้องพระราชวงศานวงศ์
 สิบไป ควรหรือมาเป็นดั่งนี้ได้ พระองค์ปราศจากทริโอดัปะแล้ว
 ไทจนจะครอบครองราชสมบัติ เป็นยุติธรรมได้แล้ว นำที่จะร้อนอกสมณชีพราหมณ์
 อาณาประชาราษฎร์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นแท้ จะละไว้ไม่ได้ ด้วยพระองค์
 ก่อแล้วจำจะสานตาม¹

ส่วนพฤติกรรมตัวละคร มีหลายตอนที่คล้ายคลึงกัน เรื่องราวในสมัยสมเด็จพระนารายณ์
 เช่น การให้สิทธิแก่ผู้อาวโส ในเรื่องเสื่อโคคำฉันท์ คาวียกย่องพหลวิไชยผู้ที่ สรรเสริญคุณงาม
 ความดี อีกทั้งยกสิทธิแห่งการครอบครองเมืองและนางให้แก่พี่ เช่นเดียวกับพระนารายณ์
 ที่เคยร่วมพันฝ่าชิงราชสมบัติจากเจ้าฟ้าชัย แค่มอบสิทธิ์ให้พระเจ้าอา คือ พระศรีสุธรรมราชา
 ได้ครองเมือง

นอกจากนี้ เรื่องของความขัดแย้งที่ปรากฏในโครงเรื่องเสื่อโคคำฉันท์² ก็ทำ
 น้าคิดว่า กรวิอาจจะต้องการันตีสภาพสังคมในสมัยนั้นที่มีความขัดแย้งค่อนข้างรุนแรง การจะ
 กล่าวตรง ๆ ย่อมไม่สมควรจึงแฝงไว้ในรูปของนิทาน

โดยปกติวรรณคดีก็มักจะสะท้อนภาพของสังคมสมัยนั้น เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเหตุการณ์
 ในประวัติศาสตร์รับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งมีระยะเวลาถึง 32 ปี นับจาก พ.ศ.
 2199-2231 สถานการณ์เท่าที่อนุมานได้จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งของคนไทยและ
 ชาวต่างชาติ สรุปได้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองในสมัยนี้ไม่สู้แน่นอนนัก เพราะมีความขัดแย้ง

¹ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพะพนรัตน์
วัดพระเชตุพน (พระนคร : บรรณาการ, 2515), หน้า 366.

² เรื่องความขัดแย้ง ผู้วิจัยได้กล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ 3 เรื่องโครงเรื่อง

อยู่เสมอ อีกทั้งต่างฝ่ายต่างมุ่งรักษาผลประโยชน์ของคน พระมหากษัตริย์จึงต้องมีพระราช
 ภาระในอันที่จะประสานประโยชน์ ผู้วิจัยเชื่อว่า โดยเหตุที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทางโครง
 สร้างสังคมภายในอาณาจักรของสมเด็จพระนารายณ์ฯ และการจัดระเบียบ เหตุการณ์
 ชักนำภายในประเทศขณะนั้น น่าจะทำให้วรรณคดีได้กลายมาเป็นอุปกรณ์สำคัญชนิดหนึ่งในการ
 โนมน้าวและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเฉพาะ เรื่องความซื่อตรงจงรักภักดีของ
 ททหารหาญ และความสุจริตของเหล่าข้าราชการซึ่งนับ เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ
 บ้าน เมือง ในขณะนั้น

เสือโคคำฉันท์ซึ่ง เกิดขึ้นในรัชสมัยนี้ ก็คงมีจุดประสงค์ทางการ เมืองแอบแฝงอยู่ด้วย
 หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เสือโคคำฉันท์มีแนวคิดอ้างอิงทางการ เมือง แม้ว่าตอนต้น เรื่อง
 กวีจะกล่าวแสดงจุดหมายของการแต่งว่า

ขอแถลงสำแดงกิจยุบล
 โดยในสุภาชิตบรรหาร

กลนิทิสายสาร
 วิศาลประ เสดศไถา¹

ในการศึกษา เสือโคคำฉันท์ เชียงประวัตติ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า พระมหาราชครูฝ่าย
 พรหมณ์บุโรหิต เป็นผู้แต่ง เสือโคคำฉันท์ โดยมีจุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อความบันเทิง และ
 เพื่อทดลองใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์แต่ง เป็น เรื่องยาว ขณะเดียวกัน เมื่อได้ศึกษา เหตุการณ์
 ต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่า กวีอาศัยแนว เทียบเคียงจาก เหตุการณ์
 ใกล้ตัวมาผสมผสาน เข้ากับ เรื่อง เดิม อนุภาคใน เรื่อง เสือโคคำฉันท์ที่ไทย เราตัดแปลง เพิ่ม เติม
 จากนิทานอื่น เดิมนั้น เกิดจาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เช่น เรื่องความ

¹มหาวิทยาลัยศิลปากร, เสือโคคำฉันท์และอนิรุทธคำฉันท์. หน้า 1

ขัดแย้ง หรือ เรื่องการฆ่า เพราะความจำใจ และเมื่อพิจารณา เปรียบ เทียบวรรณกรรมที่มี เนื้อหาใกล้เคียงกับ เรื่อง เสือโคคำฉันท์ ไม่ว่าจะ เป็นพหุคาวิชาดก นิทานอินเดีย นิทาน เรื่องสองพี่น้อง รวมถึงนิทานมุขปาฐะในถิ่นเหนือและอีสานแล้ว อาจกล่าวได้ว่า เรื่อง เสือโคคำฉันท์ได้รับอิทธิพลมาจากนิทานพื้นบ้านของอินเดียตามแบบ เรื่องที่ 131 302B และ 516B ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างลูกเสือลูกโค รวมทั้งการผจญภัยในลักษณะ ที่คล้ายคลึงกัน โดยกวีได้คงอนุภาคที่เด่นไว้อย่างครบถ้วน เช่น เรื่องความรักระหว่าง พี่น้อง การถอดหัวใจ และ เรื่องนางผมหอม เป็นต้น ส่วนอนุภาคที่มีการดัดแปลงเพิ่มเติม เนื้อหา ได้แก่ เรื่องการกระทำมาตุฆาต การชุบชีวิต การเสี่ยงทาย และบทบาทของ พี่ชาย การแพร่กระจายของนิทาน เรื่องนี้อาจได้รับอิทธิพลจากชาวอินเดียที่เข้ามาค้าขาย แลกสุวรรณภูมิ หรือมาจากนักสอนศาสนาในชั้นแรกคง เป็นการเล่าสู่กันฟัง เป็นทอด ๆ มิได้ จากกรีกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ต่อมาจึงมีการดัดแปลงเพิ่มเติมรายละเอียด หรือเหตุการณ์ บางตอนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และสังคมแวดล้อมด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย